

FORELÆSNINGER

OVER

DEN DANSKE RETSHISTORIE.

OFFENTLIG RET.

I.

AF

HENNING MATZEN,

DR. JURIS.

PROFESSOR VED KJØBENHAVNS UNIVERSITET.

KJØBENHAVN.

TRYKT HOS J. H. SCHULTZ

1893.

Indhold.

	Side.
§ 1. Danmarks Tilblivelse og Udstrækning	I.
Danmarks ældgamle Enhed S. 1—2; som Rige S. 2—3; dets Grændser til forskellige Sider; Lydlande S. 4—5.	
§ 2. Inddelinger af Riget	5.
I. Landene S. 5—7; Landstingene, oprindelige og yngre S. 7—10; II. Syslerne S. 10—14; III. Herrederne S. 14—16; Herredstinget og Ombudsmanden S. 16—18; Fjerdinger S. 18; Sogne S. 18—19; IV. Birkerne S. 19—20; V. Skipæn S. 20—22.	
§ 3. Folket	22.
Sondringen mellem Danske og Fremmede S. 22—31; Grundlaget for Sondringen S. 22—23; Jøder S. 23; Taterne S. 22; 23; Fremmedes Retsstilling S. 23; Reglerne om strandet og skibbrudent Gods S. 24—26; Fremmedes efterladte Arvemidler S. 26—27; Fremmedes Udelukkelse paa offentlig Rets Omraade S. 27—28; Begunstigelser i Købstæderne S. 29; for Hansestæderne S. 29—30; Indskrænkninger i Kongens Ret til at privilegere Fremmede S. 30; Fordele i processuel Henseende S. 30—31. II. Sondringer indenfor den danske Befolkning S. 31—36; efter 1) Alder, Kjønn, Giftermaal S. 31; 2) Formue, navnlig Jordejendom S. 31—33; 3) Lovfasthed og Lovfældthed S. 33; 4) Frihed; Trældom S. 33—34; 5) Stand S. 34—35; Stands Adskillelsens Opkomst S. 36; Stands Privilegier S. 36.	
§ 4. Gejstligheden	37.
I. Før Reformationen S. 37—50. Forhold til Paven S. 37—38; Ærkebisp, Bisper og Koncilier S. 38; Bispens Valg S. 39; gejstlig Myndighed S. 39; Jurisdiktion ratione personarum et causarum S. 39—42; Sæde i Rigens Raad og Danehoffene S. 43; Rettigheder over Bispegodset; Tiende S. 44—45; Kapitlerne S. 45—46; Klostre og Munke; Sjølegaver S. 46—47; Kirkerne S. 47; Præsterne S. 48; Gejstlighedens Tjenere S. 48; dens Birkeret S. 48; Tilsgagn til Fordel for Kirken i Haandfæstningerne S. 49—50. II. Efter Reformationen; dennes Indførelses Maade og retlige Betydning for Kirken, som nu undergives et Statsstyre; Kapitlernes og Klostrernes Skjæbne; Kirkernes Retsforhold; den gejstlige Stands Lønning og Repræsentation S. 50—53.	

- § 5. Adelen..... 53.
- Adelens Udspring fra Hærmændene, der ved Ryttertjenestens Indførelse fik Skattefrihed; Tjenesteforholdet var paa jyske Løvs Tid endnu personligt S. 53—56; Arveadel S. 56; dens Erhvervelse og Fortabelse S. 56—58; I. Adelens Rettigheder: I. Personlige Rettigheder S. 58—62. II. Jorddrotlige Rettigheder. A. Friheder: Skattefrihed, Tiendefrihed S. 62—66. B. Herligheder: Jagtret, Fiskeret, Forstrandsret, Patronatsret, Birkeret, Gaardsret, Sigt- og Sagefaldsret, Hals- og Haandsret S. 66—69. III. Politiske Rettigheder: 1) Adgang til Embeder, som Medlemmer af Rigens Raad S. 69; og Nydelse af Forleninger S. 69—74. 2) Deltagelse i repræsentative Forsamlinger S. 74—76: a) Lands Forsamlinger og Landemoder, b) Rigmøder. II. Adelens Forpligtelser til at gøre Krigstjeneste S. 76—77.
- § 6. Borgerstanden 77.
- I. Indledende Bemærkninger. Om Kjøbstædernes Tilblivelse; Axelkjøbinge; Sttandkjøbinge; Kjøbstadjorder; Kjøbstad Freden S. 77—80. II. Gilderne, deres Oprindelse ved Sæmmenslutning af Borgerne til indbyrdes Beskyttelse; Hætzlaget i Slesvig; Gildebrødrenes Pligter; Gildernes Indvielse til Helgener; Formaal; Fester; Kvinders Optagelse; Gildernes Strafferet; processuelle Fortrin for Gilde-medlemmer; Gildeskraaernes Affattelse; St. Knuds Gilderne; Summum convivium; Flerhed af Gilder; de gamle Beskyttelses-Gilders Blomstrings Tid; senere selskabelige Foreningers, Kompagniers, og faglige Sæmmenslutningers, Laugs, Fremkomst S. 80—90. III. Kjøbstædernes Styrelse. Borgernes Selvstyre; den kongelige Ombudsmands Stilling; Opkomst af Raadmænd og Borgmestre; Regler om deres Beskikkelse og Afsked, Indtægter, Virksomhed; Borgerskabets Medvirkning i Styrelsen; Forholdet mellem Fogden, Borgmester og Raad; Forretningernes Fordeling; Kjøbstædernes Indordning under Lensmændene S. 90—101. IV. Kjøbstadborgernes Rettigheder; Søndring mellem Borgere og Ikke-Borgere; Borgerskabets Erhvervelse; Søndringer mellem Borgerne; disse Rettigheder: I. Eneret til borgerlig Næring; 1) Skibsfart, 2) Handel; Indskrænkning i Gæsters og Landboers Handel til Fordel for Borgerne; Markeder. 3) Haandværk; Historisk Udvikling og Omfanget af Kjøbstadsborgernes Eneret til Haandværksdrift; Haandværks Næringens Ordning; Lagsvæsen S. 102—116. II. Jurisdiktion. Dennes Opkomst og Udstrækning; Forbud mod Optræden af udenbyes Mænd for Borgerne paa Bytinget og Bestemmelser til Gunst for Gæsters Retsnydelse S. 114—116. III. Indtægter og Udgifter. Til de første hører Andel i Bøder og Fredkjøb; Tiendepenge; Sjettepenge; Indtægt af Byens Ejendomme; Afgifter og Gebyrer; Skatter S. 116—117. Udgifterne vare fra først de almindelige Afgifter af Jorder eller Vederlag derfor samt personlige Ydelser som Skot og Kværssæde; Midsommergjæld eller Arnegjæld; Tyveskud. Samtlige disse Ydelser gik senere ind under Byskatten. Overordentlige Udskrivninger. Hjemlen til dem. Stænders Indkaldelse til dette Øjemed under Frederik II og Kristian IV; Gæsteri; Borgeleje; Ægter; Militærtjeneste; Udrustning af Skibe; Pligt til at befæste og forsvare Byen S. 116—120. VI. Politisk Repræsentation. Kjøbstadmøder; Møder paa Landstingene; Herredage; Danehoffter; Rigsdage S. 120—122.
- § 7. Bondestanden 122.
- Betydningen af Ordet Bonde; dets Overgang til Standsbetegnelse; Bondestandens Elementer; deres almindelige Retsstilling S. 122—

124; Bestemmelser om Bondestanden i Haandfæstningene 1282 S. 124—126; den møder paa Rigsforsamlingerne S. 426; men ikke paa Danehofferne; Valg-Haandfæstningernes Bestemmelser om den S. 126—128; Møde paa Landstingene; Oprør S. 128; Tilbagegangen i Standens Kaar viser sig ved Selvejendoms Overgang til Fæste; de forskjellige Aarsager dertil S. 128—131; Reglen om at Bondejord skal bevares til Bondebrug S. 132; Landgildes Uforanderlighed S. 133—134; Frederik I's Bestemmelser til Gunst for Fæstebonden S. 134; Adelens Fæstehønder S. 135; Ydelser som paaahvilede Bondejorden; 1) Stud = gamle faste Afgifter; dernæst overordentlige Skatter S. 135—136; 2) Innæ S. 136—137; 3) Leding S. 137—139; Udskrivning til Krigstjeneste S. 139—140.

§ 8. Regjeringsformen 140.

Oversigt over den efterfølgende Fremstillings Indhold S. 140—141.

§ 9. Kongedømmet 141.

Riget fra først af og vedblivende indtil 1660 Valgrige; Valgbarheds Betingelser; Valgmaaden, Udstedelse af Haandfæstninger; Kongens Hylding og Kroning; dennes Betydning; Kongens Titet; Indtægter; Konunglef; Regalier; Skatter. Deres forskjellige Anvendelse; Budget S. 141—148.

§ 10. Tingene 148.

Deres Dannelse; Ombudsmandens Forhold til Tingene; Tinglelsen; Landsdommere; Tiden for Tingets Holdelse S. 148—152; Tingenes, særlig Landstingenes, politiske Virksomhed; Lovgivning; Udviklingen af Kongens Deltagelse deri og Nødvendigheden af hans Samtykke paa Landslovenes Tid S. 152—158; Afgivelse af Erklæringer paa Tinge om den gjældende Ret; Spørgsmaalet om Lovmænds eller Lovsigemænds Tilværelse hos os S. 152—262.

§ 11. Rigsforsamlinger 162.

I. Folkemøder S. 162—163. II. Rigsdage og Rigsstændermøder S. 163—165. III. Danehoffer; deres Opkomst; regelmæssig paa- budte Afholdelse; Tiden og Stedet derfor; Sammensætning; Virksomhed; Ophør S. 165—169.

§ 12. Rigens Raad 169.

Opkomst; Omtale i Kristoffer II's Haandfæstning; Udvikling indtil Kristian I's Tid; Raadets Bestanddele; gejstlige Medlemmer indtil Reformationen; derefter alene adelige; Antal; Edsaflæggelse; indbyrdes Forhold S. 169—173; Raadets Forretningsgang; Møder; Forsamlings Sted S. 173—174; Myndighed; fastslaaet fra Kristian I's Tid; 1) naar ingen Konge fandtes og 2) naar Kongen selv førte Regjeringen; Deltagelse i Lovgivningen; Forvaltningen; Doms Myndigheden; Forhandlingerne med Sverige S. 174—178.

§ 13. Embeds Ordningen 178.

Rigs Embedsmænd; Drost; Rigens Hovmester; Kanslere; Kongens Kansler; Rigens Kansler; Rigens øverste Kansler; Rigens Marsk; Rigens Admiral; deres Lønnings Maade; Paabud i Reces 30. Oktbr. 1536 af en Hofmester, Kansler og Marsk; Besættelsesmaaden S. 178—181; Sønderjyllands Jarl, senere Hertug; Gælkæren i Skaane S. 181—182; Lensmænd; jyske Lovs Bestemmelser om Len S. 182—183; Kongens Bryde; Ombudsmænd; exactores; Embedsed; Indtægter; Ansvar; Medhjælpere; Embedsgjerning; Styrismand; Lensmænd S. 183—186.

	Side.
§ 14. Statsmagtens Virken og Formaal	186.
Jevnførelse med Nutidens Forhold i Hensende til Virksomhedens Hovedarter; Forening af Administration og Retspleje i Embedsordningen. Dennes Simpelhed som Følge af Statsformaalenes mere begrændsede Omraade, idet 1) Omsorgen for Religion og Undervisning, Syge- og Fattighjælp m. m. indtil 1536 hørte under Kirken; 2) Selvstyrets Omraade; 3) Patrimonial Jurisdiktionens Udstrækning; Forvaltningens Hovedretninger S. 186—190.	
§ 15. Forfatnings Forandringen 1660	190.
Dens Aarsager; Forberedelse; Udførelse; Udstrækningen af den Bemyndigelse Stændernes Udvalg havde meddelt Kongen; Enevoldsaktens Betydning S. 190—195.	